

μαρία κοντούδη
θάλεια τρακάκη

το νέο έδαφος

μηχανισμός επαναπροσδιορισμού του
δημόσιου χώρου στα ίχνη του παλιού
εδάφους των Λιπασμάτων
Δραπετσώνας.

επιβλέποντες καθηγητές: έβελυν γαβρήλου
κωστής πανηγύρης

τμήμα αρχιτεκτόνων μηχανικών

abstract

This thesis objective is based upon the potential access to the seafront of Drapetsona region through the creation of a, metropolitan scale open public space in the location of the former industrial compound of Lipasmata. The characteristic of being unreachable is persistent in the region for many years now, actually a wall exists, separating the town from seafront. The previous use marks are gradually fading out through time, while new use has not yet been realized despite the many proposals that have been filled. Furthermore the region is considered, by the local community, as a field of consistent reclaims, mostly because of its limitless potential to provide green space in an area characterized by dense urban construction , as developed in the 20th century.

We attempt to answer these questions by extending the road connecting Drapetsona region with the former fertilizer units. We are creating a pier that functions as a walking axis to the seafront, a new ground within and beyond the existing. This new ground serves as a discovering function of the existing , for the city itself as well as for the ground of Lipasmata. Reversing vertically the image of the town, we place activity layers, scheduled and relevant with free time under this axis. These layers function as buffers in the town's exit to the Lipasmata ground, where we create four walking and green axis, crossing the area. We thus contribute to the ground reoccupying efforts, which the natural element seeks, aided by abandonment and two decades time since the demolition of the former factory establishments and we envision the prevalence of a metropolitan park.

We attend the existing ground as an infusion of rubble traces that are unable to establish the image of its former use. We attempt to answer the historical memory issue that stems from this fact, not by revival or abolition of the past, but rather with a dynamic historical record that communicates with the contemporary and keeps looking for new uses, keeping eyes open to the past.

Αντικείμενο της διπλωματικής μας εργασίας αποτελεί η προοπτική εξόδου της Δραπετσώνας προς τη θάλασσα μέσω της δημιουργίας ενός ανοιχτού δημόσιου χώρου μητροπολιτικής εμβέλειας στη θέση του πρώην βιομηχανικού συγκροτήματος Λιπασμάτων. Η περιοχή διατηρεί εδώ και χρόνια το χαρακτηριστικό του απροσπέλαστου χωρίζοντας με έναν συνεχή τοίχο την πόλη από τη θάλασσα. Τα ίχνη της προηγούμενης χρήσης της σβήνουν σταδιακά στο πέρασμα του χρόνου, ενώ νέες δεν έχουν προκύψει παρ' όλες τις προτάσεις που έχουν κατατεθεί. Αποτελεί ακόμη ένα διαχρονικό πεδίο διεκδίκησης από την τοπική κοινωνία, λόγω τη απεριόριστης δυνατότητας της να αποτελέσει χώρο πρασίνου, σε μία περιοχή η οποία χαρακτηρίζεται από την πυκνή αστική δόμηση, όπως αυτή έχει διαμορφωθεί μέσα στον 20ο αιώνα.

Επιχειρούμε να απαντήσουμε στα παραπάνω ζητήματα επεκτείνοντας τον οδικό άξονα που συνδέει το κέντρο της Δραπετσώνας με τα Λιπάσματα. Δημιουργούμε μια προβλήτα που λειτουργεί ως άξονας περιπάτου προς τη θάλασσα, ένα νέο έδαφος σε απόσταση και σχέση με το υπάρχον. Το νέο αυτό έδαφος λειτουργεί ως μηχανισμός ανακάλυψης του υπάρχοντος, τόσο για την ίδια την πόλη, όσο και για το έδαφος των Λιπασμάτων.

Αντιστρέφοντας καθ' ύψος την εικόνα της πόλης τοποθετούμε επίπεδα δραστηριοτήτων προγραμματικά σχετικών με τον ελεύθερο χρόνο κάτω από την προβλήτα. Τα επίπεδα αυτά λειτουργούν ως διαμεσολαβητές στην έξοδο της πόλης προς το έδαφος των Λιπασμάτων όπου δημιουργούμε τέσσερις άξονες περιπάτου και πρασίνου που διασχίζουν την περιοχή. Συμβάλουμε έτσι στην προσπάθεια ανακατάληψης του εδάφους που επιχειρεί το φυσικό στοιχείο εκμεταλλευόμενο την εγκατάλειψη και τις δύο δεκαετίες από την κατεδάφιση των εγκαταστάσεων και οραματιζόμαστε την επικράτηση του σε ένα μητροπολιτικό πάρκο.

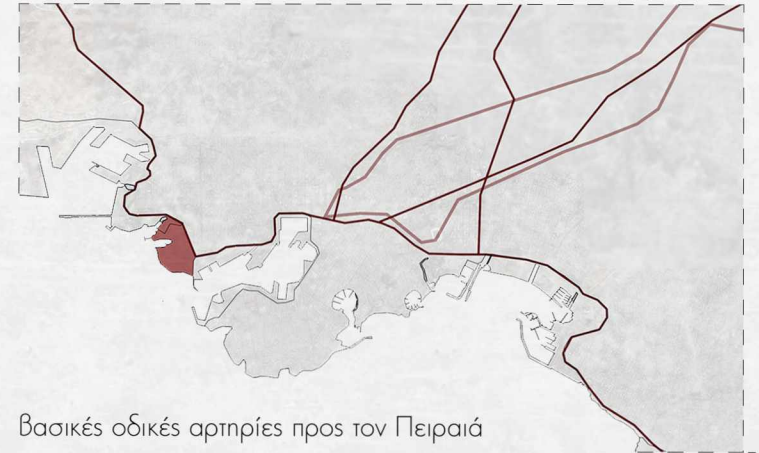
Προσεγγίζουμε το υπάρχον έδαφος ως ένα συνονθύλευμα από ίχνη ερειπίων που αδυνατεί να συγκροτήσει την εικόνα της προηγούμενης χρήσης. Επιχειρούμε να απαντήσουμε στο ζήτημα της ιστορικής μνήμης που προκύπτει από αυτό όχι με την αναβίωση ή την κατάργηση του παρελθόντος, μα με μια δυναμική ιστορική καταγραφή που συνομιλεί με το σήμερα και αναζητά νέες χρήσεις κρατώντας ανοιχτά τα μάτια στο χθες.

Η περιοχή επέμβασης μας είναι μέρος της ευρύτερης ακτογραμμής της Ατικής, το μεγαλύτερο τμήμα της οποίας κατακλύζεται από χρήσεις οι οποίες λειτουργούν ως όρια στη σχέση του αστικού ιστού με τη θάλασσα, δημιουργώντας μια συνθήκη αποκλεισμού της πόλης από το φυσικό της όριο. Στο δυτικό τμήμα της ακτογραμμής οι χρήσεις αυτές είναι κατά κύριο λόγο βιομηχανικές. Αντίστοιχα στην ανατολική πλευρά ο αποκλεισμός που συνεχίζει –αν και με άλλα χαρακτηριστικά- να υφίσταται, καταγράφεται χωρικά είτε σε ζώνες αναξιοποίητων περιφραγμένων ολυμπιακών ακινήτων, είτε σε περιορισμένης πρόσβασης μαρίνες.

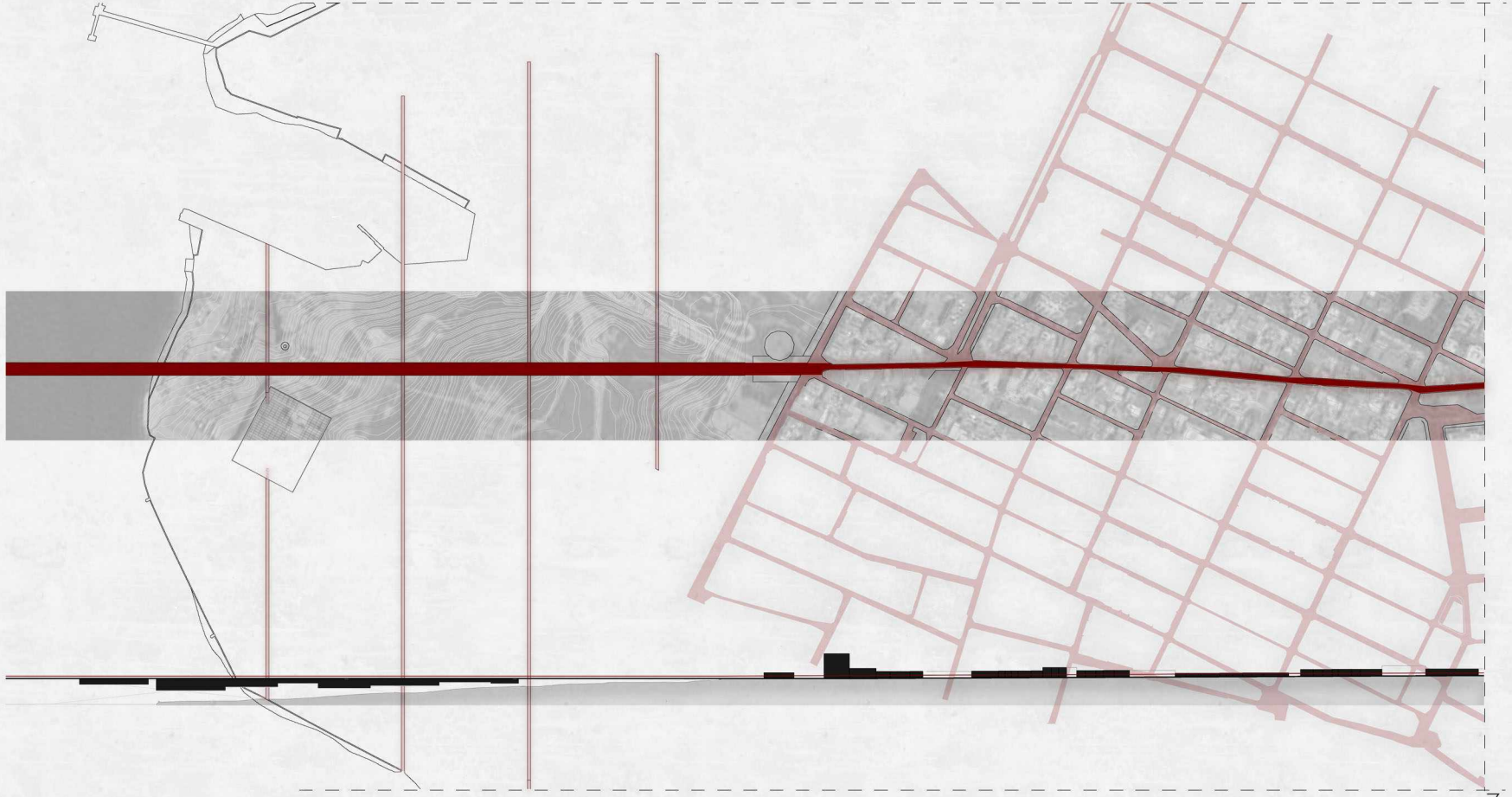
Το κέντρο της Δραπετσώνας ενώνεται με την περιοχή των Λιπασμάτων μέσω της οδού Εθνικής Αντιστάσεως, η οποία είναι μια από τις κεντρικές οδικές αρτηρίες της Δραπετσώνας. Η παράδοση πολεοδομικά χάραξη της υπονοεί μια ολόκληρη ιστορία στη σχέση του εργοστασίου των Λιπασμάτων με το συνοικισμό της Δραπετσώνας. Έχοντας αυτές τις παραμέτρους υπόψη επεκτείνουμε την οδό Εθνικής Αντιστάσεως πάνω την περιοχή των Λιπασμάτων μέχρι τη θάλασσα και έχοντας γκρεμίσει τον τοίχο που διαχωρίζει το οικόπεδο από την πόλη.

διάγραμμα ακτογραμμής Αττικής

Βασικές οδικές αρτηρίες προς τον Πειραιά

διάγραμμα επέκτασης άξονα

η παρεμβασή μας διαρθρώνεται σε τέσσερις βασικές κινήσεις:

1. γκρέμισμα του τοίχου που αποκλείει την περιοχή των Λιπασμάτων από την πόλη και άνοιγμα της περιοχής ως ανοιχτό δημόσιο χώρο.
2. επέκταση του άξονα της οδού Εθνικής Αντιστάσεως και δημιουργία προβλήτας που οδηγεί την πόλη στη θάλασσα.
3. δημιουργία στεγασμένων χώρων που φιλοξενούν λειτουργίες ελεύθερου χρόνου
4. δημιουργία τεσσάρων διαδρομών , κάθετων στον άξονα που διασχίζουν το πάρκο.

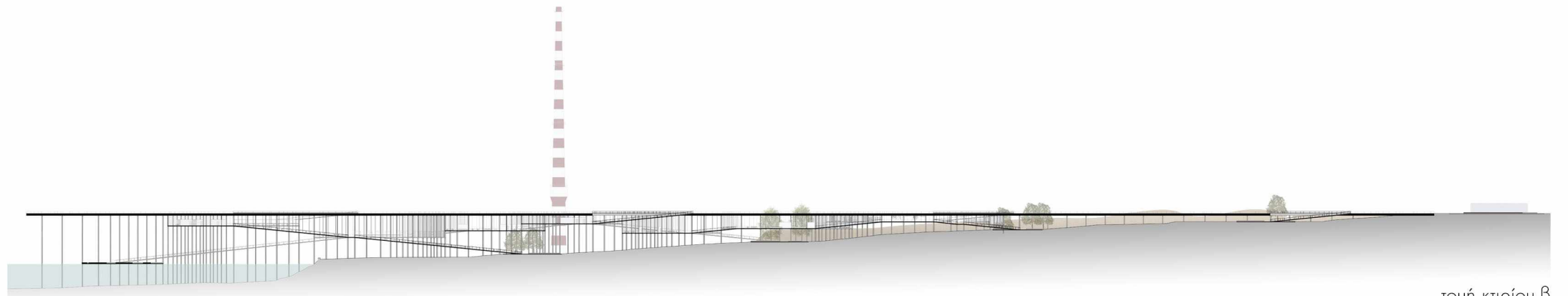
γενική κάτοψη

Η προβλήτα διασχίζει το οικόπεδο και μπαίνει στο θάλασσα. το συνολικό της μήκος φτάνει τα 700 μετρα και το ύψος είναι σταθερό, ξεκινώντας από το επίπεδο του εδάφους και φτάνοντας στα 25 μέτρα πάνω από τη θάλασσα. Φέρεται πάνω σε κολόνες οπλισμένου σκυροδέματος οι οποίες είναι τοποθετημένες στις άκρες του. Στα σημεία όπου υπάρχουν ράμπες ο φέρον οργανισμός υποχωρεί προς τα μέσα ώστε να επιτρέψει στις πρώτες να αποτελέσουν εμφανή στοιχεία της όψης. Η οργάνωση αυτή της όψης αποσκοπεί στο να αναδειχθεί η κίνηση από το «κατ επέκταση» επίπεδο της πόλης στο έδαφος των Λιπασμάτων. Οι αποστάσεις μεταξύ των κολόνων ποικίλουν και δημιουργώντας πυκνώσεις και αραιώσεις που ακολουθούν τα κλειστά και ανοιχτά τμήματα των επιπέδων αντίστοιχα

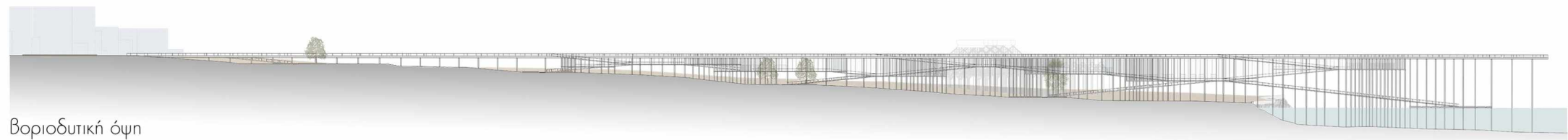
Μια δευτερεύουσα σειρά από κάθετα στοιχεία ακολουθεί τον ρυθμό των κολόνων δημιουργώντας εντάσεις στην πύκνωση και την αραιώση.

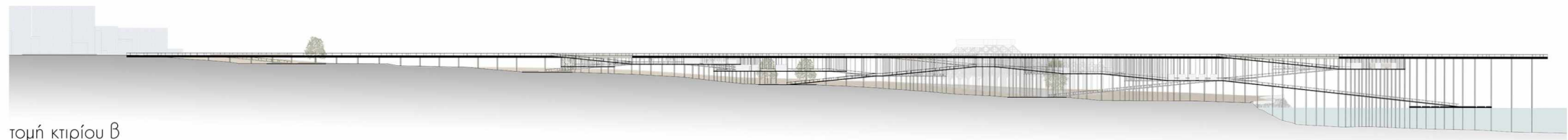
νοτιοανατολική όψη κτιρίου

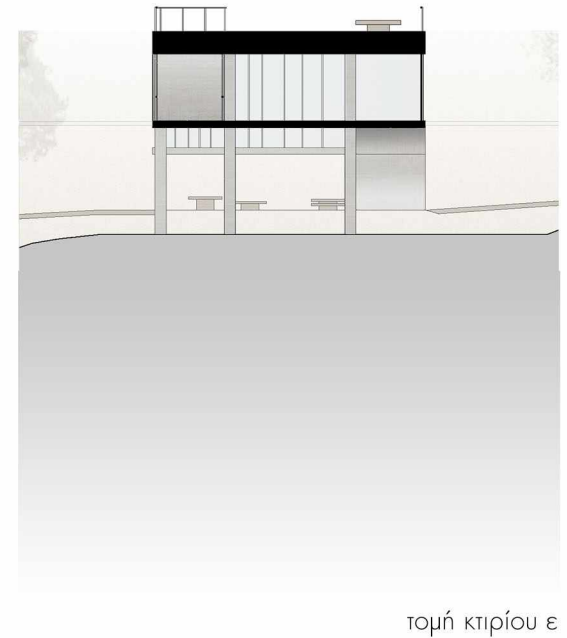
τομή κτιρίου Β

βοριοδυτική όψη

τομή κτιρίου β

Η επέκταση της οδού Εθνικής Αντιστάσεως συνιστά τη δημιουργία ενός νέου εδάφους. Το νέο αυτό έδαφος θα παραλάβει κινήσεις ως έδαφος καθ' εαυτό αλλά θα λειτουργήσει και ως μηχανισμός ανακάλυψης του γνώριμου παλιού εδάφους της πόλης. Η δεύτερη αυτή λειτουργία επιτελείται αφενός μέσω της δυνατότητας θέασης της πόλης από μια απόσταση ικανή να φανερώσει μια νέα της εικόνα. Αφετέρου, επιτελείται μέσω της δυνατότητας προσέγγισης του κοντινού απροσπέλαστου, του Αλλού της Δραπετσώνας, των Λιπασμάτων.

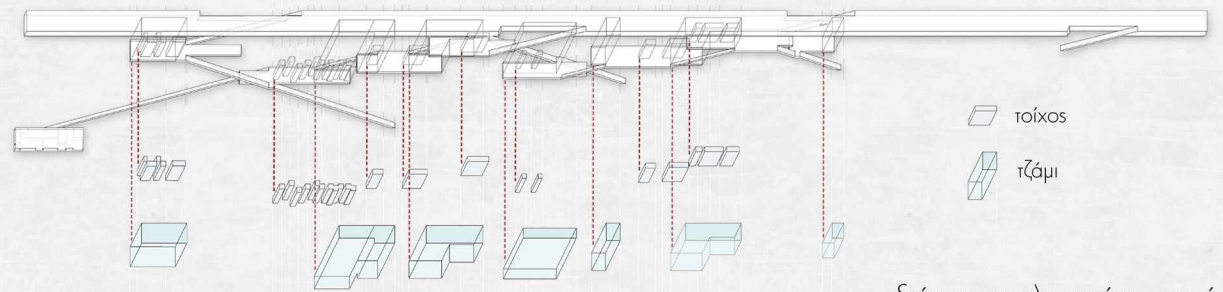
Η προσέγγιση του εδάφους των Λιπασμάτων γίνεται μέσω ενός συστήματος ραμπών οι οποίες συναντούν προγραμματικά φορτισμένα πλατώματα και δημιουργούν επάλληλες πορείες που βγαίνουν στο έδαφος των Λιπασμάτων. Στα σημεία όπου οι ράμπες αυτές τέμνουν το παλιό έδαφος δημιουργούνται κάθετες στον υπέργειο άξονα διαδρομές οι οποίες διασχίζουν το οικόπεδο από άκρη σε άκρη.

Το πολυεπίπεδο πλέγμα κινήσεων και στάσεων που δημιουργείται κάτω από τον υπέργειο άξονα περιπάτου αποτελεί έχει μια υβριδική τυπολογία. Θα μπορούσε κανείς να το ονομάσει «ανοιχτό κτήριο». Διατηρεί έναν ημι-υπαίθριο χαρακτήρα σε όλου τους άξονες της κίνησης ενώ αποτελείται από δύο διαβαθμίσεις σε σχέση με τους κλειστούς χώρους.

Η πρώτη διαβάθμιση συγκροτείται από διαφανή χωρίσματα που διαμορφώνουν χώρους προστατευμένους από τις καιρικές συνθήκες πάνω στα επίπεδα. Η δεύτερη διαβάθμιση συγκροτείται αδιαφανή χωρίσματα, τα οποία δημιουργούν κάποιες αυτόνομες μονάδες μέσα στο σκελετό. Αυτές οι μονάδες είναι βοηθητικοί χώροι οι οποίοι έχουν τη δυνατότητα να κλειδώνουν ώστε να προστατεύεται ο εξοπλισμός ο οποίος χρησιμοποιείται στις διάφορες δραστηριότητες.

διάγραμμα κινήσεων - στάσεων

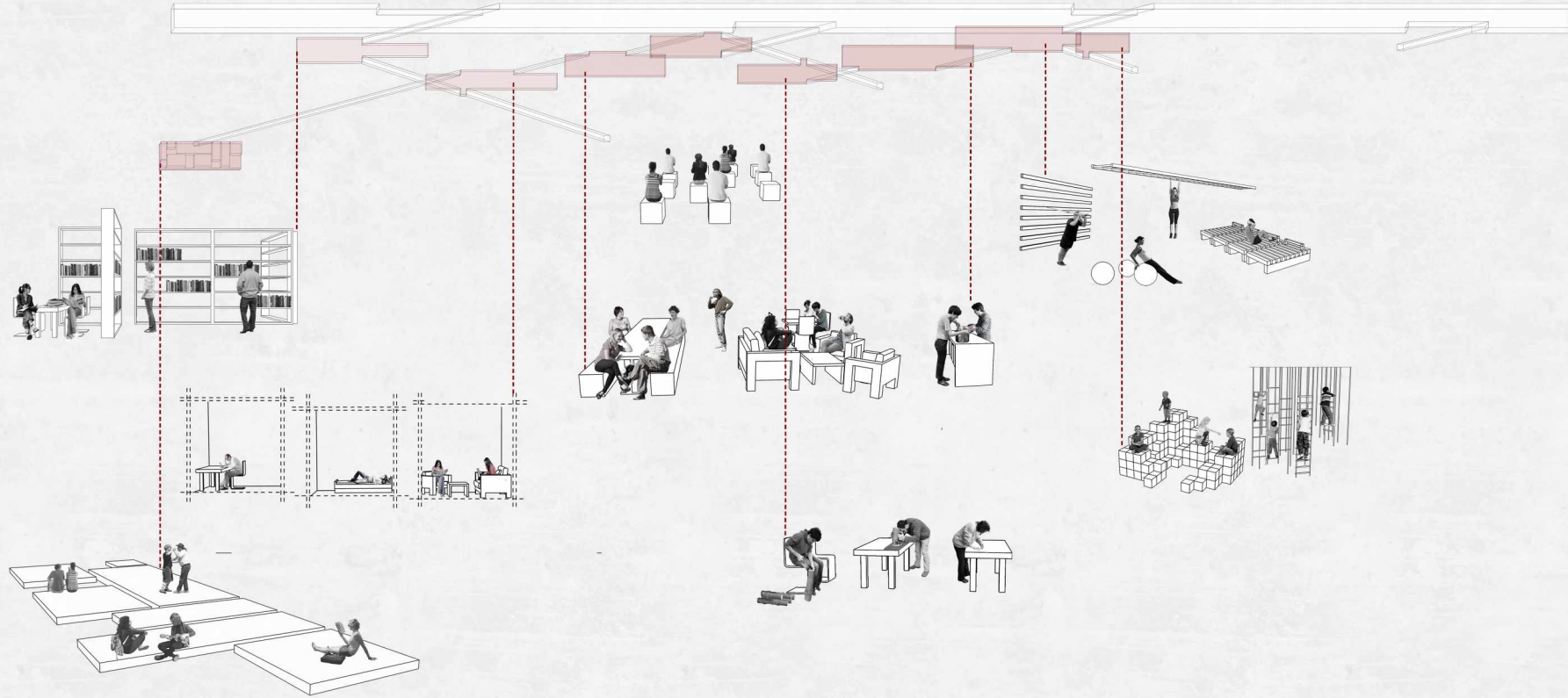

διάγραμμα κλειστού ανοικτού

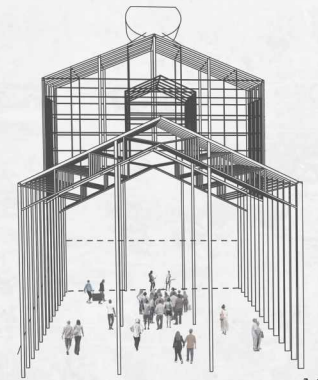
Προγραμματικά η παρέμβαση μας διακρίνεται σε δυο επίπεδα, που αλληλεπικαλύπτονται και συναντιούνται σε πορείες κίνησης. Υπάρχει μια υπερτοπικής σημασίας αναφορά σε σχέση με τους χώρους πρασίνου που δημιουργούνται στο έδαφος και την προβλήτα που καταλήγει πάνω από τη θάλασσα. Ο άξονας αυτός αποτελεί ένα σημείο ανακάλυψης της πόλης, καθιστώντας δυνατή τη θέαση αυτής από απόσταση.

Κάτω από την πλατφόρμα διαρθρώνεται ένα πλέγμα από δραστηριότητες του ελεύθερου χρόνου που, που έχει αναφορά στην καθημερινή ζωή των κατοίκων της περιοχής. Αυτές οι δραστηριότητες διαγραμματικά συνοψίζονται σε λειτουργίες σχετικές με την έκφραση, τη δημιουργία, την άσκηση, το παιχνίδι, τη συναναστροφή, την ψυχία-απομόνωση. Ιδιαίτερη σημασία έχει ο χώρος που φιλοξενείται το αρχείο της περιοχής των Λιπασμάτων . Στο χώρο του παλλιού υαλουργείου , διατηρώντας το ίχνος της παλιάς του χρήσης δημιουργεί ένα πλάτωμα- σκηνή το οποίο χρησιμοποιείται σαν υποδοχή για μαζικές εκδηλώσεις.

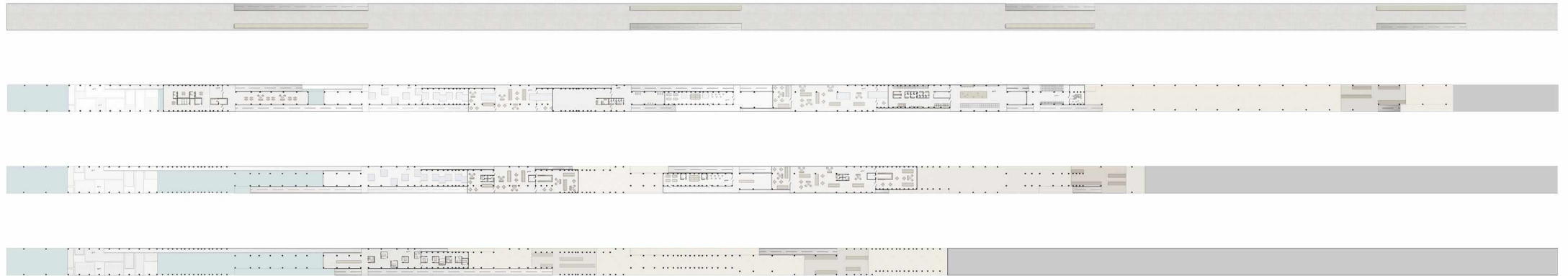
Τα δύο επίπεδα του προγράμματος μέσω της πολλαπλής επιλογής κίνησης πάνω σε διαγεγραμμένες πορείες δημιουργούν συμβάντα συνάντησης και ίσως δυνατότητες ύπαρξης νέων χρήσεων στα πατώματα των επιπέδων τα οποία στοιχειοθετούνται μόνο με έναν βασικό εξοπλισμό τοποθετημένο σε ελεύθερες κατόψεις πάνω στις πιθανές πορείες κίνησης.

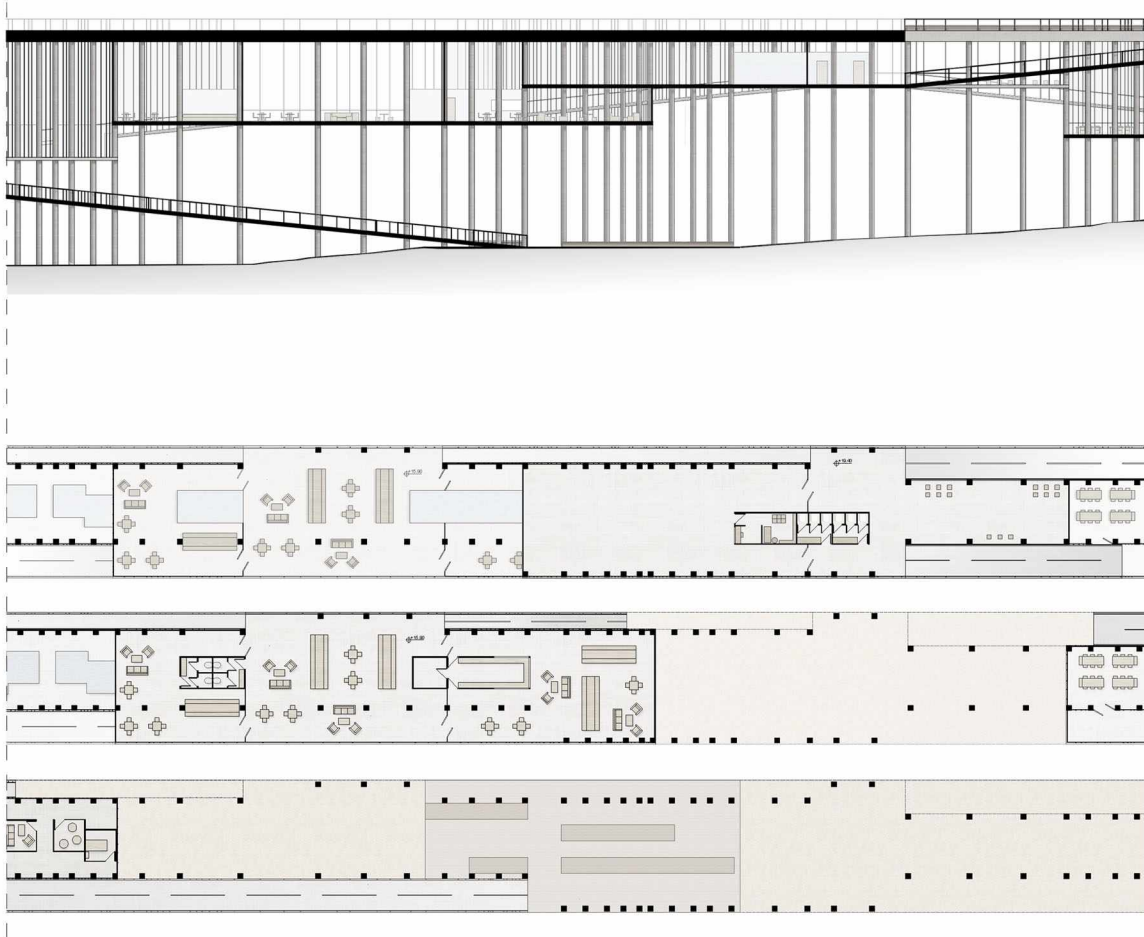

διάγραμμα χρήσεων

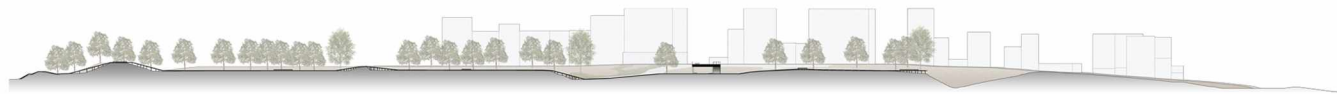

κατόψεις κτιρίου

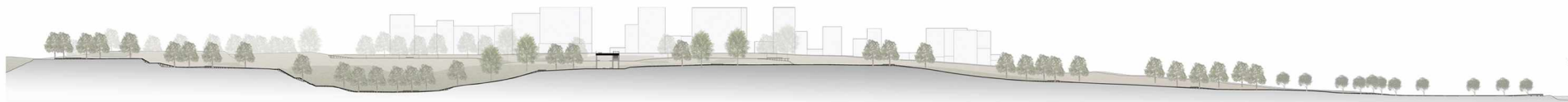

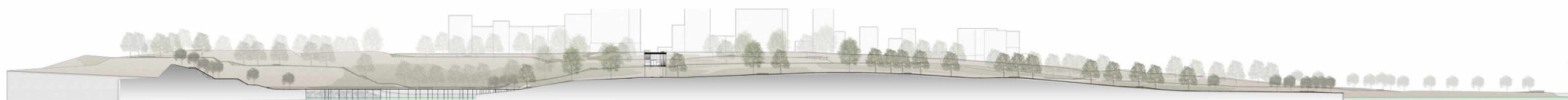
Λεπτομέρεια κτιρίου

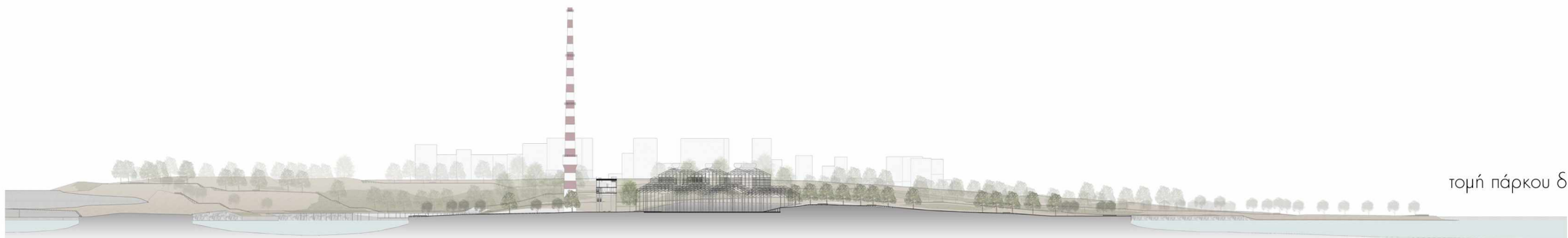
τομή πάρκου α

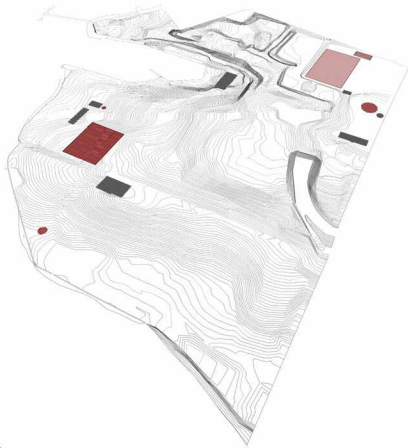
τομή πάρκου β

τομή πάρκου γ

τομή πάρκου δ

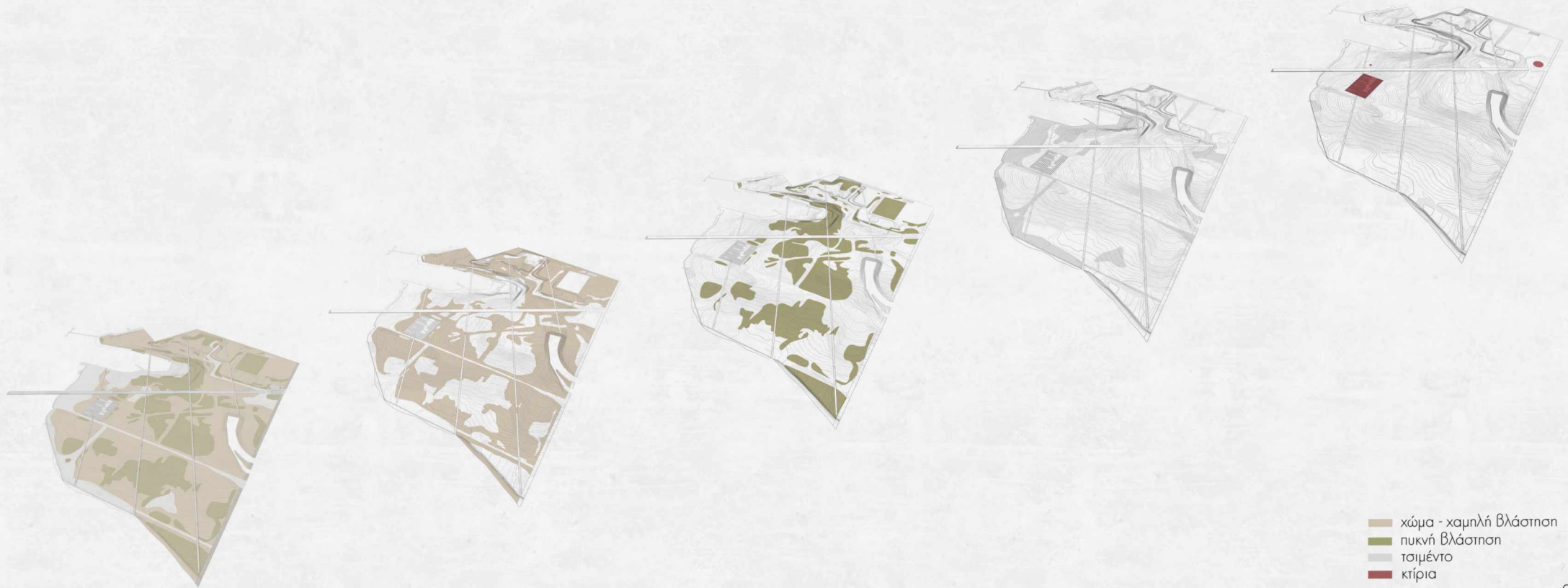
Το βιομηχανικό συγκρότημα των Λιπασμάτων πρωτολειτούργησε το 1909 . Το 1996 τέθηκε σε καθεστώς υπολειτουργίας για να κλείσει οριστικά το 1999 και να κατεδαφιστεί το 2003. Την περίοδο ακμής του εργοστασίου μπήκε σε λειτουργία και το τμήμα του υαλουργείου, το οποίο αποτελεί και το μόνο μεγάλο κτήριο παραγωγής το οποίο έχει διασωθεί μέχρι σήμερα.

Η αδυναμία των διασωσμένων θραυσμάτων να αναμορφώσουν μια εικόνα της προηγούμενης κατάστασης μας δημιουργεί ένα κριτικό ενδιαφέρον σε σχέση με το ζήτημα της διατήρησης. Τα Λιπάσματα φέρουν πάνω τους στη συλλογική μνήμη, ολόκληρη την ιστορία της Δραπετσώνας και των κατοίκων της από τις αρχές του 20ου αιώνα και ως σήμερα. Το γεγονός αυτό καθιστά ιδιαίτερα κρίσιμη την ιστορική καταγραφή του παρελθόντος όχι με έναν επιφανειακό τρόπο μα, κρατώντας την ουσία της παρελθούσας κατάστασης και δίνοντας της ξανά νόημα την στο σήμερα.

Πάνω σε αυτόν τον ισχυρισμό επιλέγουμε στρατηγικά να διατηρήσουμε τρία κρίσιμα στοιχεία σχετικά με κτηριακό απόθεμα της παρελθούσας χρήσης:

Την δεξαμενή του υδατόπυργου στην είσοδο του οικοπέδου, την υψικάμινο και το κτήριο του Υαλουργείου.

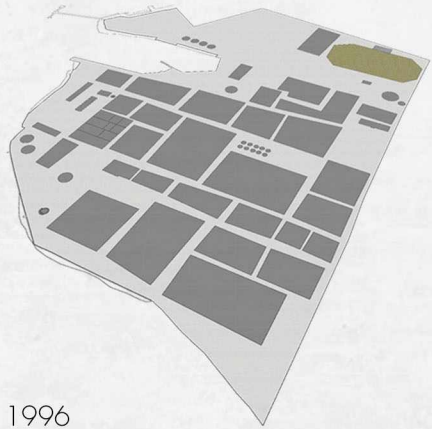
ανάλυση εδάφους

Μετά την κατεδάφιση το τοπίο της περιοχής μετατράπηκε σε μια γκρίζα ζώνη στο όριο της πόλης με τη θάλασσα. Το μεγαλύτερο μέρος του εδάφους αποτελούνταν από χώμα η τσιμέντο. Στις δύο δεκαετίες που έχουν μεσολαβήσει και καθώς το οικόπεδο βρίσκεται σε αχρηστία-εκτός του όρμου των σφαγείων- το φυσικό στοιχείο έχει αρχίσει να διαφαίνεται ξανά στο οικόπεδο.

Στη βάση αυτής της εξέλιξης κάνουμε μια εκτίμηση για το πώς θα μπορούσε να εξελιχθεί μέσα στην επόμενη δεκαετία το έδαφος, ενισχύοντας με στοχευμένες φυτεύσεις και πότισμα την εξελικτική αυτήν πορεία.

διάγραμμα εξέλιξης εδάφους

1996

2004

2014

2024

Βιβλιογραφία

- 1.Αναπλάσεις σε παράκτιες λιμενοβιομηχανικές ζώνες,
Το παράδειγμα των Λιπασμάτων Δραπετσώνας, Μπαλαμπανίδης Δημήτρης, Αθήνα : Ιανουάριος 2009
- 2.Ανώνυμη Ελληνική Εταιρεία Χημικών Προϊόντων και Λιπασμάτων (1909-1993). Παρελθόν και μέλλον ενός ιστορικού βιομηχανικού συγκροτήματος
-Μαϊστρου Ελένη , Μαυροκορδάτου Δήμητρα , Μαχαίρας Γιώργος , Μπελαβίλας Νίκος, Παπαστεφανάκη Λίδα , Πολύζος Γιάννης, Αθήνα 2007.
- 3.Αποβιομηχάνιση και πολιτιστική πολιτική, Η περίπτωση της Πόλης του Πειραιά, Μάρθα Οικονομοπούλου, Αθήνα:Δεκέμβρης 2011
- 4.Αστικές μάχες στο δυτικό Πειραιά,Μπελαβίλας Νίκος στο «Athens Absolute Realism», Αθήνα 2002
- 5.Ελεύθεροι χώροι, αστικό και περιβάλλον στο μητροπολιτικό συγκρότημα της Αθήνας, Μπελαβίλας Νίκος Βόλος: Σεπτέμβρης 2012
- 6.Η κατάργηση της δημόσιας πόλης, Μεταλλάξεις και συγκρούσεις στον Πειραιά του 2005 , Μπελαβίλας Νίκος, Θεσσαλονίκη: Οκτώβρης 2005
- 7.Το νέο έδαφος , Γεωργία Γκοτσοπούλου , Πάτρα: Φλεβάρης 2012

